

Vifolka härad.

Socknar: Härberga, Mjölby,¹ Normlösa, Sya, Veta, Viby, Västerlösa, V. Harg, Ö. Tollstad.

Näst efter Göstrings härad (med 50² kända runminnesmärken) är Vifolka härad med sina 23 kända förekomster landskapets runstensrikaste. Fjorton av dessa inskrifter voro kända för 1600-talets forskning (Ög 194, 195, 196, 197, 199, 201, 202, 203, 204, 207, 208, 210, 212, 214). År 1729 framkom den vackra kalkstenschällan från Västerlösa kyrka (Ög 213), genom Säve bekantgjordes vid 1860-talets ingång två stenar (Ög 193 och 198), och de övriga ha bekantgjorts genom Nordenskjöld och Brate. Efter Brates tid har ingen ny inskrift blivit känd i häradet,³ däremot har ett av de av Brate gjorda fynden (Ög 206 Viby Källgård) försvunnit. Av de från 1600-talet kända stenarna ha fyra försvunnit (Ög 194, 195, 196 och 212)^{4, 5}.

Bevarade äro nu från häradet 19 runminnesmärken. (Ög 244 inräknas därvid, ehuru den saknar inskrift.)

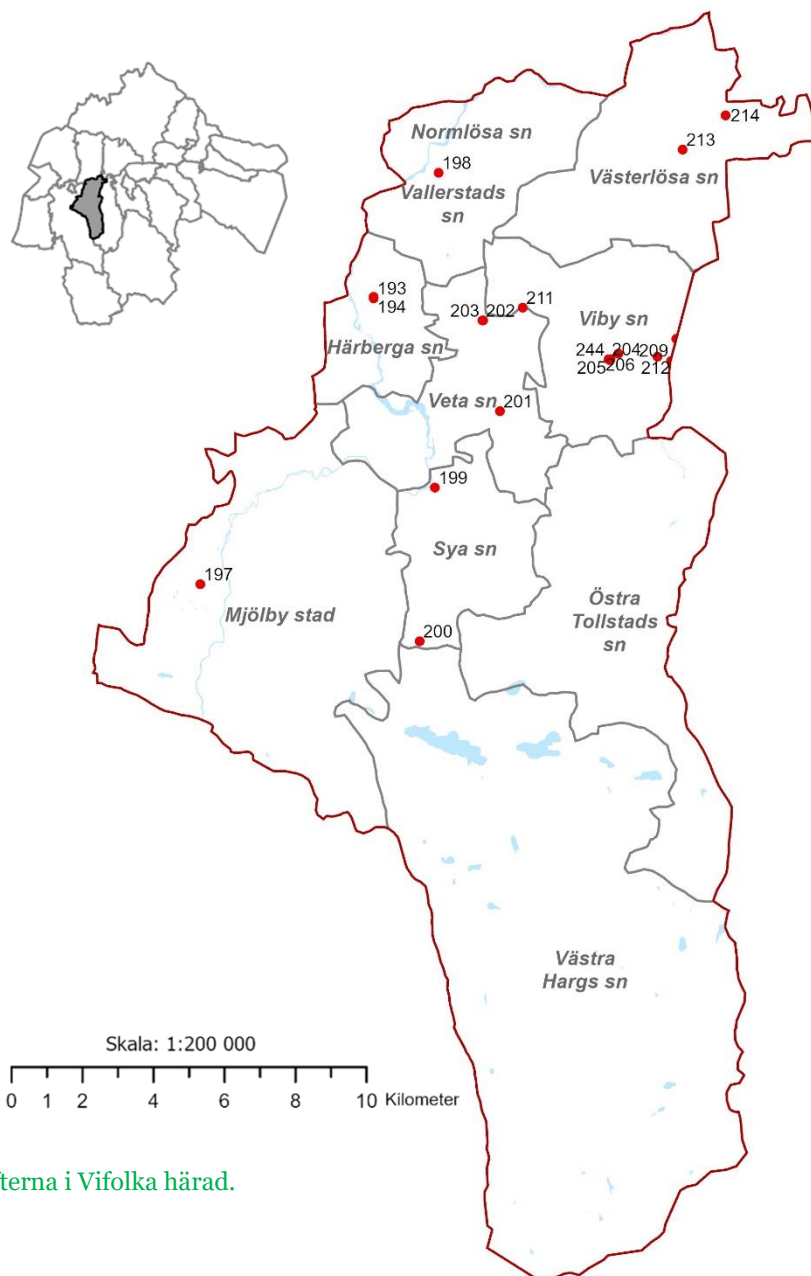

Fig. 211. Karta över runinskrifterna i Vifolka härad.

¹ Nordén skriver 'Mjölby socken och stad', Wessén stryker 'socken och stad' och skriver i marginalen: socknen är, så vitt jag vet, i sin helhet inkorporerad.

² Nordén skriver 35. Ett frågetecken finns noterat i manuset och den aktuella siffran 1947 bör vara 50, se inledningen till Göstrings härad.

³ Vid restaureringen av Normlösa kyrka 1943 påträffades ett runstensfragment varför antalet från häradet kända inskrifter år 1947 bör vara 24. Se vidare nedan vid Ög 198.

⁴ Nordén upprepar här ordet 'försvunnit', ordet har utgått i utgåvan.

⁵ Även Ög 194 är försvunnen, se Brate i *Östergötlands runinskrifter*. Nämnas bör också Nordenskjölds uppgift i *Östergötlands minnesmärken* (1875, s. 52) »Äfven utanför södra dörren ligger en flat håll som möjligtvis på den nedåtvända sidan kan innehålla runläsning.» Se även Wiedes *Östergötlands runurkunder* (1875), under nr 121.

Ög 193. Härberga kyrka.

Pl. 106.

Litteratur: A. Nordén, Skrivelse till Riksantikvarien 3/3 1947, dnr 1352/47 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 27/11 1947, dnr 5300/47 (ATA) (även foto).

Runstenen har ursprungligen legat som tröskelsten i kyrkans västra dörr, uttogs av Brate 1894, varvid smalsidans inskrift blev tillgänglig, samt placerades därefter invid norra kyrkogårdsmuren, där jag undersökte stenen 1946. Övre delen saknades såväl vid Brates som mitt besök. Runstenen restes år 1947 på sydsidan av kyrkan.⁶

Inskrift:⁷

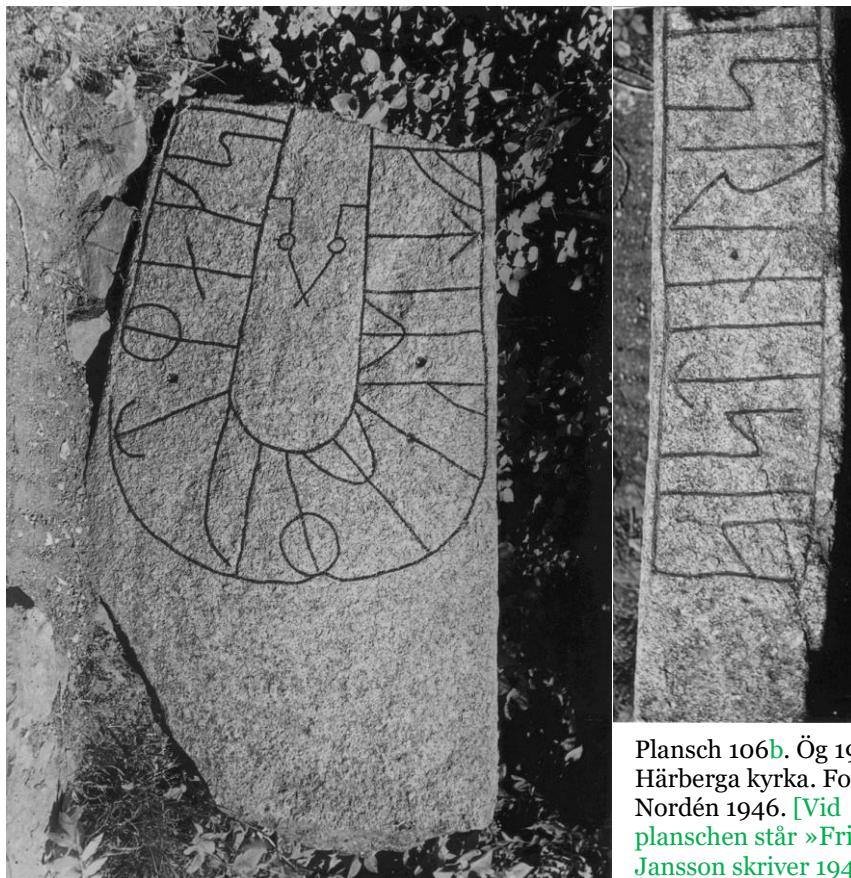
På smalsidan: **sistin · risp...** På framsidan: **...ftir · kernut · mak si...**

5 10 15 20 25

»Sigsten reste ... efter Germund, sin måg (svåger) ...»

Till läsningen: Om det är kolon framför 1 s är väl ovisst. Den nedre punktens långsmala form och sneda riktning överraskar, och någon övre punkt kan ej med säkerhet påvisas. Likaså förblir punkten över hst i r. 16 åtskilligt ovisst.

Ännu på Sparlösastenen (o. 800 e.Kr.) användes ordet **makur** 'son', motsvarande go. *magus* 'gosse', Eddadiktningens *mogr*, 'son, gosse'. Ordet är bekant även från urnordiska runstenar (Stentofte?, Kjølevig). Det synes emellertid i den isländska prosalitteraturen vara stätt i bortdöende, och i fsv. språk har ordet icke lämnat några spår efter sig. Då därför på 1000-talets runstenar (t.ex. i Östergötland utom Ög 193 även 204, 219, 223) ordet **makr** förekommer, har man väl att i detta se fsv. *magher*, fvn. *mágr*, 'manlig släkting genom giftermål', motsvarande got. *mêgs*, 'svärson'. Uteslutet är dock väl ej, att i en eller annan inskrift ordet kan vara den mot Sparlösatextens **makur** svarande, poesifyllda beteckningen för 'son'.⁸

Plansch 106a. Ög 193. Härberga kyrka. Foto Nordén 1946. [Vid planschen står »Frigöres!» Jansson skriver 1947: »Retusch.»]

Plansch 106b. Ög 193. Härberga kyrka. Foto Nordén 1946. [Vid planschen står »Frigöres!» Jansson skriver 1947: »helt retusch.»]

⁶ I marginalen står »Kontrolleras efter resandet!» Stenen restes den 6 juni 1947 på gräsplanen 3 m V om ingången till kyrkogården, se Olsons rapport (ATA). I rapporten anges stenens mått: längd 1.75; bredd 1.0; tjocklek 0.35 m.

⁷ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[fvers]. utgår.

⁸ I marginalen skriver Wessén ett frågetecken, och därunder: »Möjligheten till missförstånd har väl hindrat bruket av *mogr*. I runskriften blev ju båda redan lika.»

Ög 194. Härberga kyrka.⁹

Ög 197. Sörby kyrka, Mjölby.

Pl. 106, 107.

Äldre avbildningar: P. A. Säve, Teckning i Antikvarisk Tidskrift för Sverige I (1864), Plansch 20:2; Teckning av okänd (ATA); F. Nibbelblad, Foto ¹⁹/s 1928, dnr 5404/28 (ATA).

Runstenen står rest på forna Sörby kyrkogård, i slutningen överst på gräsvalLEN, där den erbjuder en vacker anblick från landsvägen, som löper längs kyrkogårdsmuren. Enligt Ransakning 1667–84 låg runstenen i kyrkdörrens tröskel, men Säve antråffade den i kyrkogårdsmuren, ur vilken Brate år 1894 uttog den för att resa den på dess nuvarande plats. Genom nötning i kyrkans dörrtröskel har ett kortare stycke av inskriften på stenens vänstra sida utplånats,¹⁰ men i övrigt är inskriften omsorgsfullt huggen och välbevarad.

Inskrift:¹¹

× uikutr × rispi × stina × þisi × iftir × þurkut × brupur × sin
           5   10   15   20   25   30   35   40

»Vigot reste denna sten efter Torgot, sin broder.»

Till läsningen: Efter 37 r finnas antydningar efter ett övre kryss, i 25 r finnas svaga antydningar även av runans högra del, varför jag ifyllt denna.

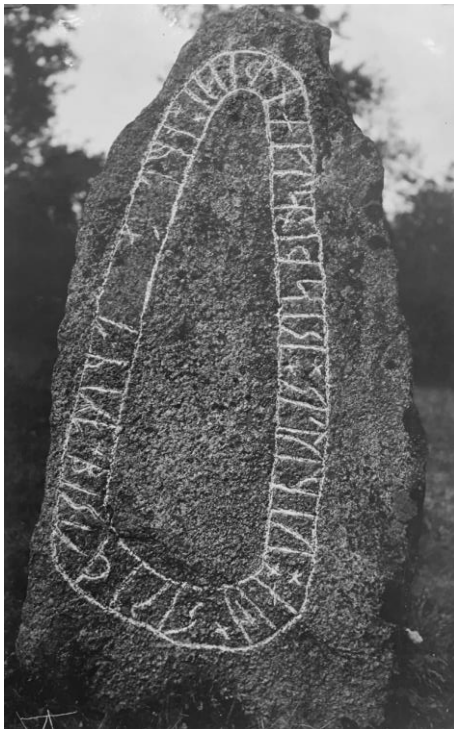
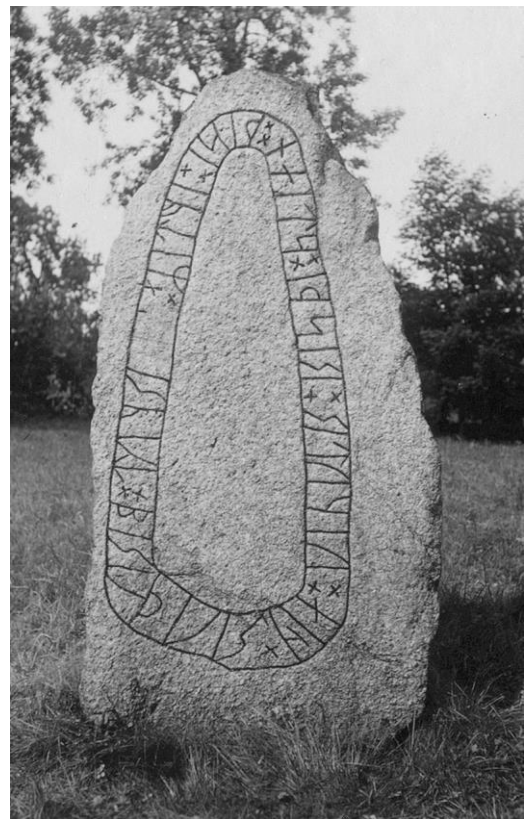

Fig. 212. Ög 197. Sörby kyrka, Mjölby. Foto F. Nibbelblad 1928 (ATA).

Plansch 106c. Ög 197. Sörby kyrka, Mjölby. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: »Övers. duger» – noteringen bör dock avse pl. 107a.]

⁹ Nordén tar med Ög 194 i sin innehållsförteckning, men nämner den inte sedan i manuset. I innehållsförteckningen skriver han »(dold under murbruket?)»

¹⁰ Nordén anger här läsningen þu, rimligare hade varit [þu] med hänvisning till Brate, men runföljden borde snarare ha återgetts -- eftersom runorna ej heller i äldre tid har kunnat läsas. Se plansch 107a och jämför Brate i *Östergötlands runinskrifter*.

¹¹ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers.]. utgår.

Plansch 107a. Ög 197. Sörby kyrka, Mjölby.
Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947:
»Övre delen retusch! Duger ej.» – noteringen
bör dock avse pl. 106c.]

Normlösa kyrka.¹²

Litteratur: B. Helmfrid, Brev till K. A. Gustawsson, ^{2/11} 1943, dnr 4152/43 (ATA); Sven B. F. Jansson, Rapport till Riksantikvarieämbetet, ^{13/12} 1943, dnr 4666/43 (ATA).

Ett fragment av en runristad häll upptäcktes i januari 1943 vid kyrkans restaurering. Stycket är inmurat i golvet i kyrkans nordvästra hörn. Stenarten är kalksten. Mått 0,89 × 0,70 m. Ristningsytan är ojämn och skrovlig.

Inskrift:

... efti- ... - sin
5

»... efter ... sin.»

Till läsningen: Av runan 5 synes endast svaga spår. Runorna 6—8 stå i stenens vänstra kant. Av r. 6 återstår endast ett obetydligt stycke av hst.¹³

Ög 198. Normlösa klockargård.

Pl. 108.

Litteratur: B. Helmfrid, Brev till K. A. Gustawsson, ^{2/11} 1943, dnr 4152/43 (ATA); Sven B. F. Jansson, Rapport till Riksantikvarieämbetet, ^{13/12} 1943, dnr 4666/43 (ATA); B. Cnattingius, Drag ur vägarnas historia i Östergötland, i: Östergötlands vägbok (1944), s. 8.

Kalkstenshällen, som år 1888 uttogs ur en trappa i gamla klockargården, synas en tid på 1930-talet ha varit försvunnen och betecknades vid anträffandet under en kyrkoreparation på 1930-talet såsom en ny förut okänd i runsten i ortspressen och i museirapporter.¹⁴ Den var vid mitt besök 1945 avslagen tvärsöver i ena änden men sammansattes år 1946. Den förvaras i kyrkans vapenhus.

Inskrift:^{15, 16}

uluf : auk : þa... · sin × ir buki × i × u--uaþi
5   10   15   20   25

¹² Högst upp på manussidan har Wessén skrivit »Obs! Normlösa kyrka ett fragment förbisett, se SBF J-n rapport 1948.» Den rapporten har diarienummer 5043/48 på ATA. Inskriften hittades dock redan 1943 och har i Samnordisk runtextdatabas (2020) signum Ög ATA4666/43.

¹³ Texten är ordagrann hämtad från Janssons rapport från 1943 med redigeringstillägg av »...» före runföljden efti och av en tillagd tolkning. Björn Helmfrid skriver i sitt brev, utöver om Ög 198, att: Ett fragment av en annan sten fanns också i kyrkan, dock av mindre intresse, otymplig och dessutom innehållande blott orden efter .... sin.

¹⁴ Björn Helmfrid skriver i sitt brev att runstenen skulle vara »ganska nyfunnen» och att inskriften torde ha lytt: »Olov och Ta... som (ir) bodde (buki) i Örvad (u?r?iuathi).»

¹⁵ Jansson ger i sin rapport från 1943 ungefär samma läsning. Hans läsning, med kommentarer, lyder: uluf : auk : þa... : sin × ir buki × i × u-uaþi »Olov och ... sin. Han bodde i Örevad.» Till läsningen: Efter 9 a är stenen avslagen. Inskriftens slut är bevarat i stenens vänstra kant. Av sk före 10 s återstår endast den övre punkten. 12 n har bst endast t.h. om hst. Sk efter 12 n är säkert. Efter 14 n finnes icke sk. I 16 u finnas skårer som ej äro huggna. Av runan 21 finnas tydliga spår av hst och av ett stycke av en bistav. Dessa spår göra det sannolikt att runan har varit ett r. 22 a är mycket sliten; a-bistaven skymtar endast som en svag skuggning. 25 þ och 26 i ha placerats i ett ornament.

¹⁶ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

»Ålof och ... sin, som bodde i **-vad**.¹⁷»

Till läsningen: Brate läser **urauapi** under betonande av att runorna **ura** äro mycket nötta. För egen del är jag ej i stånd att se den bygel t.h. om hst i 21, som skulle beteckna denna runa som en säker **r**-runa: av runan kan jag återfinna endast bottendelen av hst, liksom jag av den följande runans hst kan iakttaga endast några fina skårer upptill och nedtill samt ett stycke på mitten. Det av Brate godtagna **urauapi**, sammanställs av honom med det förhållandet, att grannsocknen Älvestad finnes det bekanta Örevad, fsv. *Örawadh*; det ligger ju nära till hands att identifiera runstenens ortnamn med detta gårdsnamn. Fullt säker kan dock kanske identifikationen icke anses, eftersom läsningen **ura-** är be-svårad av den starka nednötningen av stenytan. Om r. 21 icke är ett **r**, såsom Brate antagit, utan exempelvis ett **a** — ett svagt skymtande snedstreck över hsts mittparti kunde stödja en sådan läsning — uppstår den möjligheten att runan 22 varit ett **l** eller ett **t**, då nya tolkningsmöjligheter erbjudas sig. Emellertid är det inbördes avståndet mellan runorna 20–23 sådant, att läsningarna 21 **r** och 22 **a** framstå som de sannolikaste.¹⁸

Plansch 108a. Ög 198. Normlösa klostergård. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står »Frilägges!« Jansson skriver 1947: Helt retusch]

Fig. 213. Ög 198. Normlösa klostergård. Teckning P. A. Säve, Reseberättelse 1861, s. 54 (ATA).

¹⁷ Nordén hade skrivit »(Öre)vad» vilket i manuset ändrats till »-vad».

¹⁸ I marginalen skriver Wessén ett frågetecken.

Ög 199. Sya kyrka.

Pl. 109.

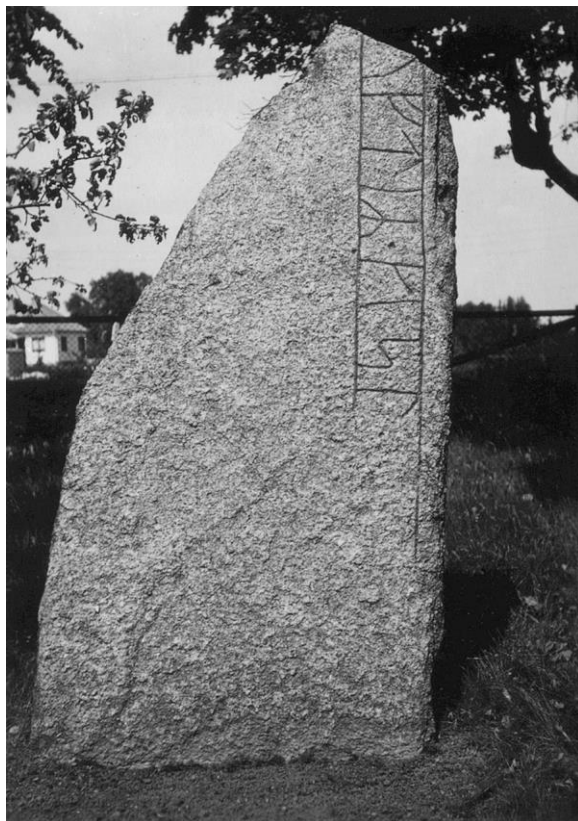
Litteratur: O. Bohm, Sya socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 595; A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien sept. 1946, dnr 4022/46 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{18/12} 1946, dnr 5593/46 och 5624/46 (ATA).

Stenen står rest ett fåtal meter från stora landsvägen Linköping—Mjölby på nuv. skolhusets, förutvarande tingshusets tomt, men ursprungligen är den känd från kyrkan (B 893; ännu Säve 1861 fann stenen rest vid kyrkan). Stenens framsida är starkt vittrad, och säkra spår av text och slingor äro nu utplånade sånär som på de av Brate och mig angivna partierna längs stenens högra kant, men där äro de i gengäld, särskilt i övre delen, brett och djupt huggna. Det är dock möjligt, att man vid mycket god belysning verkligen skymtar ett och annat spår av slinglinjerna längs vänstra kanten närmast under brottkanten upptill.¹⁹

Inskrift (med felande runor insatta efter B 893):²⁰

[ylmstn : risti : stj-] ... uftir · gisl · [fap̄ur : sin r]
           5   10   15   20   25   30

»Holmsten reste sten efter Gisl, sin fader ...»

Plansch 109a. Ög 199. Sya kyrka. Nu vid folkskolan. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Helt retusch.]

¹⁹ Wessén skriver i marginalen: Oklart.

²⁰ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

Ög 200. Uddarp, Sya sn. Nu vid kyrkan.

Pl. 107, 110.

Litteratur: A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien sept. 1946, dnr 4022/46 (ATA);²¹ G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{18/12} 1946, dnr 5593/46 och 5624/46 (ATA); Finns även korrespondens mellan Nordén och Sya församling ^{24/6,} ^{15/7} och ^{16/8} 1946 (Nordéns arkiv, Stiftsbiblioteket i Linköping); O. Bohm, Sya socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 595.

Runstenen härstammar från en till Uddarp hörande hage, i vilken man någon gång vid 1800-talets mitt hämtade sten till kyrkogårdsmuren, som då skulle omsättas. Sedermera kyrkoherden i V. Harg, Fr. Lejman, hade under ett besök i hagen lagt märke till, att en av de för borttransport uttagna stenarna bar spår av runskrift på ytan och förebrädde arbetarna, att de söndersprängt ett sådant lag-skyddat minnesmärke. Därvid synes det emellertid ha stannat, vad beträffar åtgärder för stenens skyddande, ty stenen har bortförts till kyrkogården. Då C. F. Nordenskjöld år 1871 undersökte socknen, omtalade Lejman sin iakttagelse för Nordenskjöld, som beslöt att söka framleta stenen. Han undersökte länge förgäves kyrkogårdsmuren men iakttog till sist, just i solnedgången, mörkare streck på den västra kyrkogårdsgrindens stolpar. Han kunde efter undersökning där läsa orden **umbl · ufta...** Brate fick vid sin undersökning fram ytterligare några fragment av slinglinjer och runor. Vid min granskning av stenen sommaren 1945 fann jag emellertid, att runskriften fortsatte ett betydande stycke under marken. Runstenen upptogs och restes på kyrkogården i gräsmattan 6 m. söder om kyrkans sydvägg, närmast framför långhusets ände mot tornet. Det visade sig vid upptagningen, att runstenen efter borrhning hade avsprängts i bottenänden, och att den vid sidorna hade tillhuggits för att bli lämpad som grindstolpe. Vid tillhuggningen av högra sidan hade man stannat vid ett obetydligt utsprång i stenens kant; här stå på det sålunda skonade nederpartiet av smalsidan runorna **kupm**, och den upptill rundbågade **m**-runans ena bygel ligger på utbuktningens översida. Stenen har alltså haft inskrift åtminstone på den ena smalsidan; då den andra (= vänstra) ursprungliga smalsidan nu är helt bortsprängd, kan man ej avgöra, om inskrift funnits även där. Bortsprängningen har här skett med hjälp av åtm. tre borrhål, indrivna från framsidan, och ett från baksidan. Bortsprängningen har avlägsnat ej blott en eventuellt befintlig text på stenens vänstra smalsida utan även våldsamt stympat texten på framsidan längs vänstra kanten.

Den hårda medfart, som stenen varit utsatt för genom människors ingrepp, har samverkat med en stark vittring, som på stora delar av framsidan nästan helt utplånat radlinjer och runor, så att stenen nu är ytterligt svårläst. Detta är mycket att beklaga, då stenen till hela sin stil framstår såsom ett av landskapets äldre runminnesmärken från den svensk-danska runradens tid: uppradandet av runorna i vertikalt ställda kolumner med ett horisontalt begränsningsstreck nedtill påminner om **Rökstens-tidens**²² inskrifter, **m**-runan är av den i särskilt denna del av Östergötland förekommande typen med bistavarna hopböjda till en cirkel, skriften löper på två sidor, kanske har den funnits även på den bort-huggna tredje sidan, allt drag som ställa stenen vid sidan av en del runminnesmärken av äldre typ. Påfallande är likheten med Ög 98 Strålsnäs, Ög 193 Härberga.

Plansch 107b. Ög 200.
Uddarp, Sya sn. Nu vid
kyrkan. Foto Nordén 1946.
[Jansson skriver 1947:
Endast översiktsbild.]

²¹ Nordén anger felaktigt »Ög 199» i rapporten.

²² Rättat från Nordéns Rökstenenstidens.

Så förvittrad och sönderslagen, som stenen nu är, blir texten svår att återställa. Till läsningen är följande att anmärka:

Framsidan (=A):

Rad I (längs framsidans vänstra kant): r. 1 **k**, tydlig, helt bevarad. Sannolikt har runorna i denna rad begränsats upptill av en linje längs stenens kant, sådan som man kan se dess motsvarighet på högra sidan ställvis bevarad där. 2 **a**, likaså välbevarad. R. 3, sannolikt **r**, hst välbevarad, avståndet till nästa runa anger, att runan måste ha haft en bst som till **r** eller **u**. Upptill kvarstår en t.o.m. djup rundning såsom övre delen av bst till **r**, och mot denna svarar en 8 cm lång fåra i stenens yta, låt vara nedtill mera obestämd, som kunde vara bst:s nedre del. I mellanrummet mellan de förutsatta bågge brottstyckena av bistaven är ytan ojämn och lämnar möjlighet för antagandet, att rundningen upptill efter en lämplig inbuktning som vid **r** förenat sig med strecket nedtill. För antagandet av en **u**-runa är ytan däremot mindre gynnsam. Jag räknar alltså med, att här bör läsas **r**. R. 4: hst välbevarad, avståndet till nästa hst, som även den är välbevarad, anger, att runan måste ha haft en bst t.h. Runans topparti är avslaget, men en skåra uppifrån snett nedåt höger kan vara änden av en bst till en **l**-runa. Emellertid finns också en rundad fåra, som utgår från hst:s nedre hälft och som kunde vara nedre delen av bygelns till en **þ**-runa. Den når ej fullt fram till den uppifrån kommande fåran. På paleografiska grunder torde knappast kunna avgöras, om runan varit en **l**- eller en **þ**-runa. R. 5: hst väl bevarad, avståndet till nästa runa anger, att antingen ett sk, en bst eller en annan runa funnits t.h. om runan. Ytan visar nu intet spår av bst, och runan bör därför kunna ha varit ett **i**, mindre sannolikt **t** eller **l**. I mellanrummet mellan r. 5 och r. 7²³ tycker man sig se en mycket fin hst, och sannolikt har här funnits en runa 6. Sammanhanget synes då göra rimligt, att det varit en **r**-runa (namnet *Garðir).

R. 7: hst:s nederdel bevarad, intet tydligt spår av bst. Det bortslagna stycket är stort nog för att tillåta, att exempelvis en bst till en **a**-runa kunnat befinna sig därpå. R. 8: nederdelen av en hst och en bst med en viss lutning åt vänster, runan alltså sannolikt **u**. R. 9: nederdel av hst. R. 10: nederdelen av hst. R. 11: nederdelen av en **r**-runa, tämligen tydligt bevarad. Av runorna 12—19²⁴ återstå nu endast korta stumpar av hst:na.

Rad II (längs framsidans högra kant): Ytan över stenens hela topparti är så starkt vittrad, att numera ytterst litet av såväl slinglinjer som runor låter urskilja sig. Raden inledes med två svagt skönjbara linjer, som antingen kunna tillhöra orneringen eller vara stavar. Mera säkert urskiljbar är först r. 20, som synes kunna vara nederdelen av en **r**-runa. R. 21: endast svagt och fragmentariskt synlig hst. R. 22, dito. Avståndet mellan r. 21 och 22 anger, att 21 bör kunna ha haft bst t.h. Den kan alltså ha varit exempelvis en **f**-runa, och då en fin fåra löper snett uppåt mot höger till mittre delen av hst i r. 22, kan denna ha varit en **a**-runa, varigenom läsningen 21—22 **fa** uppstår. Efter r. 22 finnes i radens mittre höjd en fin grop, som kan tagas för huggen, men då inskriften i övrigt ej visar säkra spår av sk, bör gropen nog anses vara naturlig. R. 23: hst svagt antydd och svaga spår av en båge t.h. om denna såsom till en **þ**-runa. R. 24: hst rätt tydlig, t.h. en bst såsom till en **k**-runa. R. 25: här läser Brate **a**. Hst är delvis ganska tydlig, ytan på ömse sidor om denna stav är försedd med hårda, upphöjda kristaller, och man har svårt att här urskilja andra spår av en bst än en svag, uppåtgående fördjupning t.h. om hst, som till en **a**-runa. R. 26: rätt tydlig hst, över vars mitt en sned fördjupning svagt skymtar, som kanske kunde vara spåren av bst till en **n**-runa. Avståndet till de bågge omgivande runorna är påfallande stort, runan kan ha haft bistavar på ömse sidor och alltså ha varit exempelvis **r**. R. 27—37, **utinkarlauk**, samtliga runor oomtivistliga, om ock delvis mycket svagt skönjbara.

Rad III (i vågrät riktning nedtill): R. 38—40, **kir**.

Rad IV (mittraden): R. 41, särskilt välbevarat **m** med cirkelrunt topparti. R. 42—53, **utrkumlaufti**. Därefter är stenytan så vittrad, att man icke kan urskilja vare sig radlinjer eller runor.

Ornamentiken är påfallande tafatt utförd. Den utgöres blott av en dubblering av den ena radlinjen i stenens övre ände.²⁵

Rad V (på stenens högra smalsida): R. 54—57, **kuþm...**

²³ Nordén skriver 6, Wessén markerar denna sexa och den följande och skriver ett frågetecken i marginalen.

²⁴ Härifrån är numreringen av runorna felaktig hos Nordén.

²⁵ I marginalen har Wessén skrivit: Skall detta kallas *ornamentik*?

Inskriften synes alltså kunna antagas ha varit:

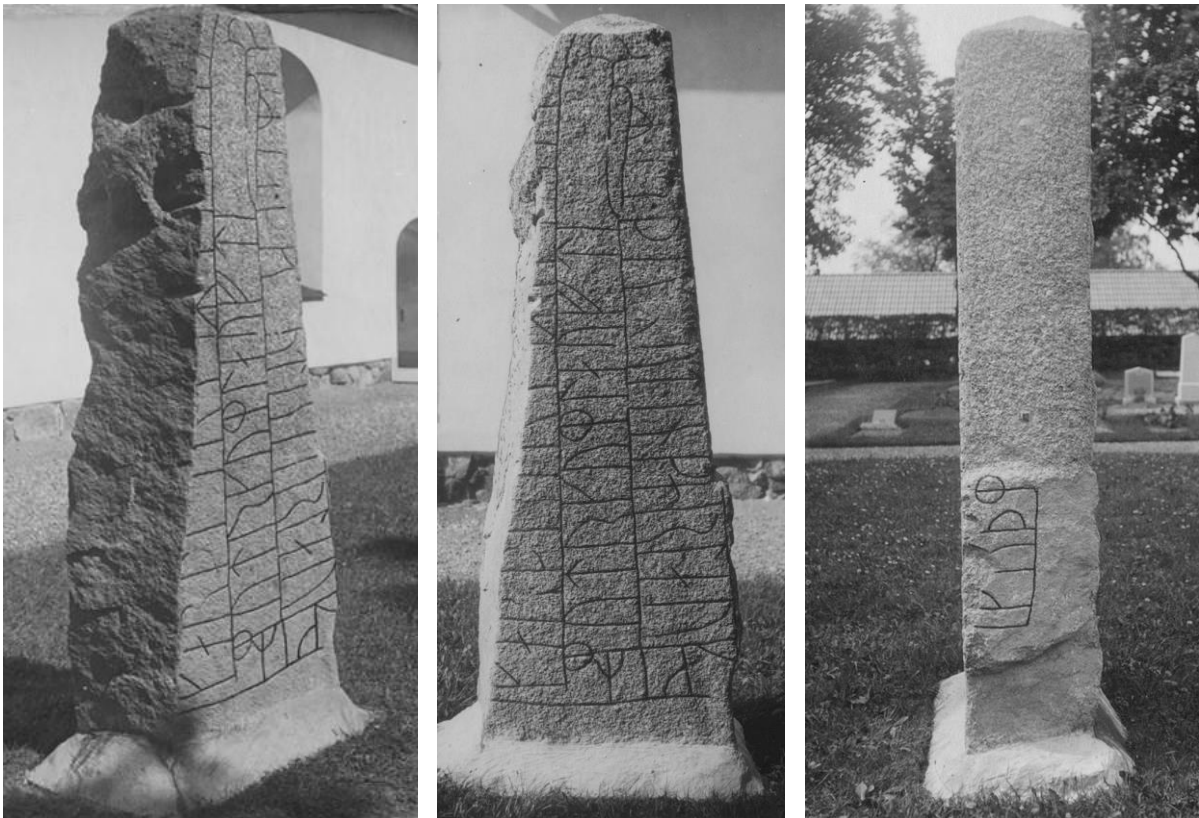
kar²⁶i--u-ir²⁷-----r²⁸þka- utinkarl auk kirmutr kuml aufti... kuþm...

Inskriften är tolkningsbar blott i partiet *Oðinkarl auk Gæikmundr kuml æftir ... Guþm[undr] ...*

»... Odenkarl och Germund minnesvården efter ... Gudmund (ristade?)»²⁹

Det är anmärkningsvärt, att namnet Germund förekommer på en annan sten i denna del av Östergötland, även här i förening med två av de drag, som särpräglade Uddarpstenen: **m**-runans cirkelrunt omböjda bst och förekomsten av en med radlinje inramad inskrift på stenens ena smalsida. Tyvärr lämnar denna fragmentariskt bevarade inskrift, Ög 193 Härberga k:a, icke några hållpunkter för en identifiering av Germunds släkt, utom det att han (**kermut**) nämnes som 'måg' (släkting) till en (Sig)sten. De besläktade dragen i stenarnas utförande gör det dock frestande att antaga, att det i bägge fallen rör sig om samma person. Avståndet mellan Sya och Härberga är endast en halv mil. I övrigt förekommer namnet Germund i Östergötland blott på en sten å södra Slätbaksstranden, Ög 99 Hov (**kirmutr**), men möjligen döljer det sig bakom några dåligt bevarade runor å Ög 203 Gottlösa (3 km från Härberga, 5 km från Sya).

Det i Uppsverige icke ovanliga namnet *Oðinkarl* är förut icke belagt i Östergötland.^{30, 31}

Plansch 110. Ög 200. Uddarp, Sya sn. Nu vid kyrkan. Foto Nordén 1946 (pl. 110a) och 1947 (pl. 110b och c). [Plansch 110a är retuscherad i överkanten. Jansson skriver 1947 om pl. 110a och 110b: Dålig.]

²⁶ Nordén skriver **l**, men också däröver **þ**. I marginalen anger Wessén: Bättre: -

²⁷ Nordén skriver **-......**, medan Wessén i marginalen antecknar »Hur är det med räkningen mellan 11 och 18? Bättre att icke numrera här?». I utgåvan anges genomgående -, eftersom Nordén anger att det finns stumpar av huvudstavarna, jämför plansch 110.

²⁸ Nordén har **fq**, vilket Wessén ändrat till **--**. Om de följande runorna skriver Wessén i marginalen: 23—24 **u**?

²⁹ I sin artikel om Sya socken i Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I, skriver Oscar Bohm bl.a.: Den del av inskriften, som ännu finnes kvar, har enligt den senaste, av fil. doktor Arthur Nordén utförda undersökningen, följande lydelse: »Odenkarl och Germund de resa minnesmärket efter ----- Gudmund ristade runorna.»

³⁰ I Nordéns arkiv på Stiftsbiblioteket i Linköping finns en notering kring Ög 200 gjord senast 1948 under rubriken »Kompletteringar till Ögs run-inskrifter» som lyder: Namnet *Oðinkar* behandlas av Harry Andersen i en uppsats i Namn och bygd 1944—5, sid. 101 ff och betecknas där såsom speciellt danskt.

³¹ Sist i stycket hade Nordén skrivit », lika litet som det för Uddarp-inskriftens vidkommande blott hypotetiskt antagna namnet Ermund», vilket Wessén strukit.

Ög 201. Veta kyrkogård.

Pl. 111.³²

Litteratur: L. Wiede, Brev till H. Hildebrand ^{27/3} 1873(?), (ATA); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien sept. 1946, dnr 4022/46 (ATA), Skrivelse till Riksantikvarien ^{3/3} 1947, dnr 1352/47 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{18/12} 1946, dnr 5593/46 och 5625/46 (ATA).

Runstenen stod vid mitt besök sommaren 1946 rest på jordvallen över ringmuren på kyrkogårdens södra sida, mellan klockstapeln och gravkoret. Före 1894 låg den i östra kyrkogårdsmuren vid dennas hörn i söder med framsidan synlig, men Säve upptäckte 1861, att ristningen fortsatte på stenens vänstra kant, som låg uppåt. Brate uttog runstenen ur muren och reste den. Tyvärr hade emellertid underbäddningen gjorts för svag, och vid min undersökning befanns den ha sjunkit så djupt ned i jorden, att ett par dm av ristningens nedre del doldes av marken. Runstenen uttogs år 1948³³ och framflyttades till den öppna gräsmattan på västsidan om klockstapeln.

Det rödaktiga lilla granitblocket, som har kvadratisk genomskärning, har som nämnts inskriften fördelad på två sidor. Runorna äro tydliga, men på ett och annat ställe äro prickarna i de stungna runorna svaga.

Inskrift:³⁴

Sidan A: : karli : auk · þer : kunar : restu : stein : þensi
                   5   10   15   20   25   30

Sidan B: efta · hamnta : brupur : sin · trik · · kupa : kup · hialbi · salu · has
                   35   40   45   50   55   60   65   70   75

»Karle jämte Gunnar reste denna sten efter Hamunde, sin broder, en präktig³⁵ ung man. Gud hjälpe hans själ!»

Fig. 214. Ög 201. Veta kyrkogård. Foto Nordén 1946 (ATA).

Fig. 215. Ög 201. Veta kyrkogård. Foto Nordén 1946 (ATA).

³² Några foton finns ej i planschdelen. På skissen till plansch 111 skriver Nordén: »Reses 1947 – nytt foto 1947.» Därunder tillagt »Blev ej utfört av konserv. Olson.»

³³ Wessén skriver i marginalen: »Det har alltså ännu icke skett». Gillis Olson skriver i sin rapport (ATA dnr 5625/46) »Vid sitt besök på platsen har dr Nordén föreslagit en förflyttning av stenen till gräsmattan vid klockstapeln. Detta förslag framfördes av mig till prosten i församlingen, vilken emellertid bestämt motsatte sig detta, då denna gräsplan kan komma att tagas i anspråk för gravar. Prosten förordade att runstenen skulle få stå kvar på sin gamla plats, och att åtgärder vidtagas för dess slutliga placering där.» Stenen flyttades 1967 till annan plats väster om kyrkan, se ATA dnr 7558/67.

³⁴ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

³⁵ Wessén markerar ordet. Enligt utgivarens mening borde det snarare stått »god».

Till läsningen:³⁶

Namnet Karle synes förekomma även på Uddarpstenen vid Sya kyrka, Ög 200, men om något samband föreligger med Vetastenens Karle, är oviss. Gemensamt för båda stenarna är emellertid skriftens fördelning på både framsida och smalsida, och vidare kan ornamentiken icke fränkännas ett visst likhetsdrag, se t.ex. på båda stenarna den halvcirkelformiga prydnaden upptill, där slingan böjer av (på Ög 201 använd för bistavarna i ett R).³⁷

Ög 202. Gottlösa, Veta sn.

Pl. 112.

Litteratur: C. J. Wallberg, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1748), D 125-6:3; A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, med förslag till åtgärder beträffande runstenar, 6/10 1945, dnr 4207/45 (ATA).

Uppgiften i Ransakning 1667–84 om de bägge »Stenar med Runske Bookstäfwor och såssom delinierade Wapn uppå», som stå »Norr om Gothelösa by widh stoora wägen», avser uppenbarligen de två runstenarna Ög 202 och 203, ehuru endast den ena av dem, Ög 202, har uppmärksammats av 1600-talets runforskning och upptagits i *Bautil* (B 892). Ännu 1760 anger Broocman dess plats vara »på Gottlösa backe», men Säve fann stenen stå inne i redskapsboden vid Gottlösakrogen. Denna krog motsvarar nuvarande lägenheten Frihem, i vars trädgård såväl Ög 202 som Ög 203 stå resta. Sammanhanget är tydligen detta: de bägge stenarna hade upptagits från vägkanten och inbyggts i redskapsboden vid krogen. Omkr. 1824 byggdes ett stall vid krogen, och Ög 203 uttogs då ur redskapsboden och användes vid stallbygget. Då stallet någon gång efter Säves besök 1861 revs, blev Ög 203 inlagd i stenfoten till en vedbod. Slutligen uttogos båda stenarna någon gång före år 1893 ur sina lägen och restes av två sockenbor, nämndemannen C. O. Pettersson i St. Ljunga och lantbrukaren K. V. Andersson i Dragstadlund, i den förra krogens, nuv. Frihems trädgård längs kanten av stora landsägen, från vilken de båda stenarna då syntes. Sedermera har trädgården skyddats från insyn därigenom att en hög och bred hagtornshäck planterats längs landsvägen, och stenarnas inskriftssidor gjordes härvid näranog otillgängliga, då häcken med tiden kom att växa alldeles inpå dem.

Vid mitt besök sommaren 1946 var stenen 1,87 m. hög och 0,68 m. bred nedtill. I stort sett är inskriften tämligen välbevarad, men upptill äro linjerna i ornamentet mycket svaga.

Fig. 216. Ög 202 och Ög 203. Gottlösa, Veta sn. Detalj ur Wallbergs karta över Gottlösa upprättad 1748, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

³⁶ Wessén lägger till »Till läsningen:» och skriver längst ner på sidan: Kommentar till läsningen bör aldrig försummas. Beskrivningen av ristningen är det för runverket viktigaste och det mest *bestående* av arbetet. I Ögl är det naturligt, att det i huvudsak blir en kontroll av Brates arbete. Men det är alltid mycket viktigt att läsaren får besked om läsningen är *säker* och *oamtvislig* eller om den är oviss. Runverket kommer ju att återopas i olika sammanhang.

³⁷ Wessén skriver i marginalen: Är detta säkert? Formen är ju *osannolik* Endast ornament? Namnet Gunne?

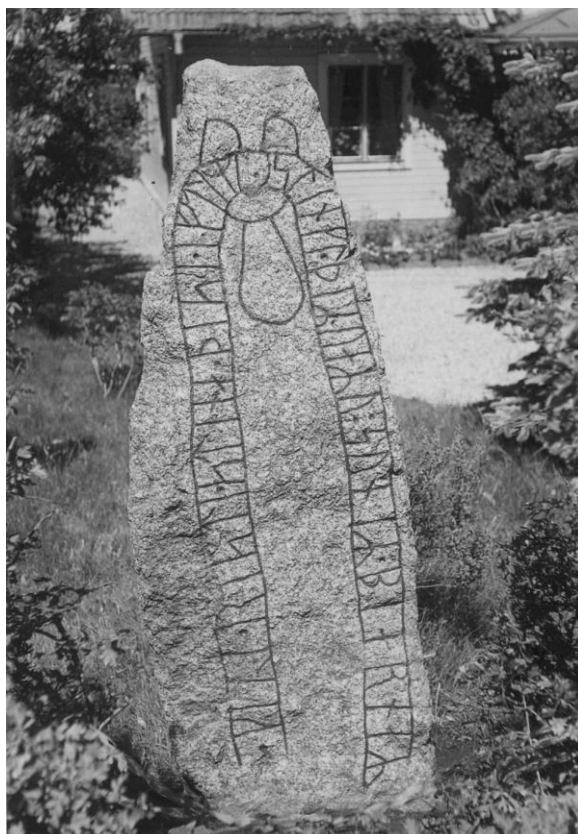
Inskrift:³⁸

· **ki**ri · **risti** · **stina** · **þisi** · **iftim** · **stinkl** · **þir** · **uaru** : **sunir** · **biarnar**
           5   10   15   20   25   30   35   40   45

»Gere reste dessa stenar efter Stenkil. De voro söner till Björn.»

Till läsningen:³⁹ I det inledande namnet är runan **3** mycket otydlig och **4** nästan utplånad. B 892 och Brate läsa **3**⁴⁰ som **r**, Brate med kommentaren att »**r** är nästan utplånad, synes som en skugga, tydligast äro övre staven och vänstra bistaven.» Emellertid är jag icke övertygad om att det som Brate tar som vänstra bst verkligen är en ristad linje, den går icke in till hst, men i stället når den en bit under radlinjen, och dess riktning är sådan, att den, om den utdroges, skulle nå hst för högt upp. I god belysning tyckte jag mig däremot urskilja de svaga spåren av en bst t.h. om hst, som skulle förvandla runan till en **r**-runa. Jag vågar emellertid icke bygga något på denna iakttagelse, och då namnet eljest alltid har **r** (Ög 207 **ki**ri, Ög 229 **haira**), följer jag Brates och *Bautils* läsning men lämnar runans vänstra bst oifylld. R. **4**⁴¹ i är säker, B 892:s **u** är uteslutet.

Uttrycket »dessa stenar» synes ange, att Ög 202 som sidostycke haft en rest sten med kanske blott ett kors, såsom Ög 48 eller Ög 244, ty det kan väl knappast antagas syfta på den nuvarande grannstenen Ög 203, eftersom denna visar sig vara rest över en annan person, låt vara att dennes namn, sannolikt Vidbjörn, gör tanken på en härstamning från Ög 202:s Björn plausibel.

Plansch 112a. Ög 202. Gottlösa, Veta sn. Foto Nordén 1946. [Vid planschen står: »B och Br läser **ki**ri», dvs »Bautil och Brate läser **ki**ri». Jansson skriver 1947: Ret. Knappast användbar.]

³⁸ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

³⁹ Stycket med »Till läsningen» var i Nordéns manus placerat sist, i utgåvan är det placerat direkt efter runtext och tolkning som det normala i *Sveriges runinskrifter*.

⁴⁰ Nordén anger numren 2, 3 och 2. Wessén markerar dessa och skriver ett frågetecken i marginalen. I utgåvan ändrat till 3, 4 respektive 3.

⁴¹ Nordén skriver 3, medan Wessén i marginalen skriver »R 4?», vilket det har ändrats till i utgåvan.

Ög 203. Gottlösa, Veta sn.

Pl. 112.

Litteratur: C. J. Wallberg, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1748), D 125-6:3; A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, med förslag till åtgärder beträffande runstenar, 6/10 1945, dnr 4207/45 (ATA).

Stenens öden ha omtalats under Ög 202. Den står alltjämt rest på några få meters avstånd från denna sten i trädgården till lägenheten Frihem, alldeles invid häcken längs landsvägskanten. De två brottstycken, vari den sönderbrustit, äro sammanfogade med järnband och stenkitt. Vänstra sidan är så skadad av vittring och bortfall av brottstycken, att inskriften här numera är helt oläslig. Det enda som med säkerhet låter urskilja sig, är en djupt huggen hst nära järnkrampanns övre fäste, samt en hst och några fragment av slingans ytterlinje närmast stenens topparti.⁴²

Inskrift:⁴³

... stin · pensi · ... uiurn · suq...

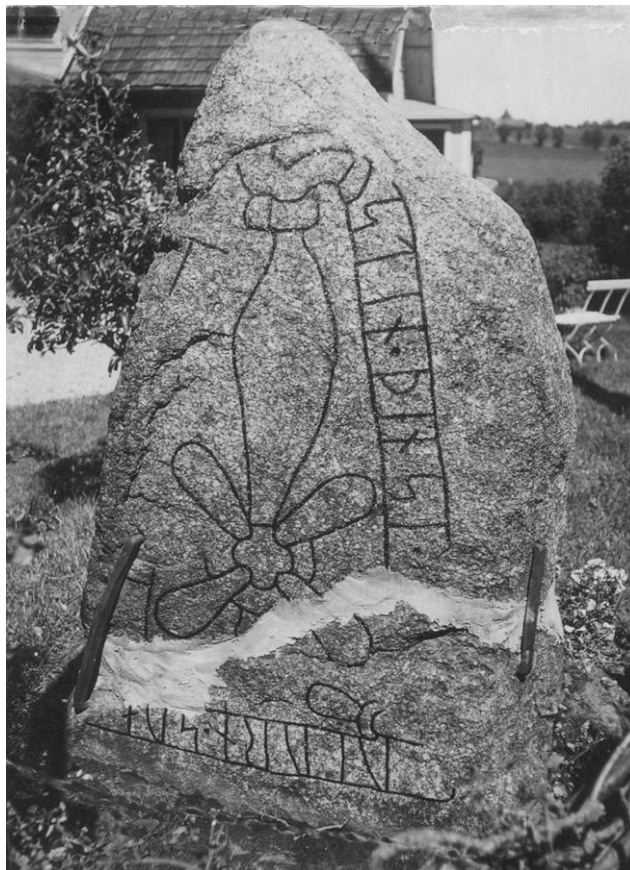
5

10

15

»... denna sten ... Vidbjörn(?), (sin) son ...»

Till läsningen: Brate finner **r**. 17 sakna alla spår av bst, i gott solljus skymtade jag dock en bst till en **α**-runa, som jag inlagt på fotot. Detaljen är osäker. Osäkert torde också vara, om den fina punkten invid hst i **r**. 6 är avsiktligt tillkommen.

Plansch 112b. Ög 203. Gottlösa, Veta sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Retusch, dålig bild.]

⁴² Brate läser här ...**r** · **k**...**k**... **rj**stj!

⁴³ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

Ög 204. Viby kyrka.

Pl. 109.

Litteratur: L. Wiede, Brev till H. Hildebrand 27/3 1873(?), (ATA); A. Nordén, Skrivelse till Riksantikvarien 3/3 1947, dnr 1352/47 (ATA).

Som tröskelsten i tornsidans norra dörr, vilken leder in till en materialbod, ligger alltjämt som på *Bautils* tid⁴⁴ en genom trampning svårt avnött runsten av rödaktig granit. Inskriftens övre resp. nedre ände doldes förut av dörrinfattningens bägge väggar men frilades vid undersökningen sommaren 1946. Den nu blottade delen av stenen mäter 1,08 m. i längd och 0,69 m. i bredd nedtill resp. 0,78 m. upptill. Slingans bredd är 12 cm.

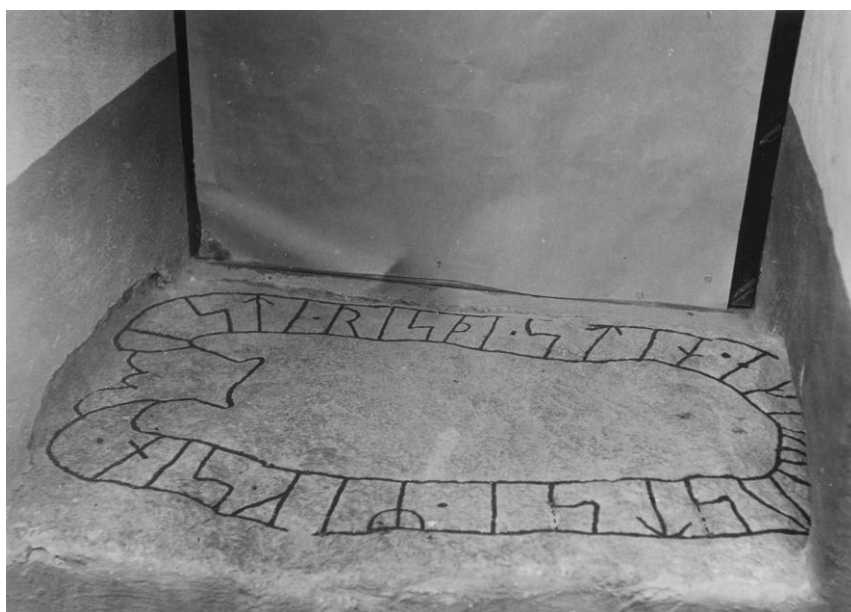
Inskrift:

isti · rispi · stin · eftir · tuṣṣi · m-k · sin ·

5 10 15 20 25 30

»Åste(?) reste denna sten efter Toste(?), sin måg (svåger, svärfar).»

Till läsningen: 1 i är ganska tydligt bevarad, på runans högra kant går en valk i stenytan, och hade här engång funnits en bst, t.ex. till ett **a**, **u**, **o**, borde spår därav kvarstå. Men då intet sådant varnas i den här synbarligen kvarstående ursprungliga stenytan, förefaller runan icke kunna ha varit annat än i. **R. 2–4**,⁴⁵ **sti** kvarstå välbevarade och oomtvistliga, **r. 4** åtminstone från mitten och nedåt. **R. 5–7** äro mycket svagt skönjbara men säkra, **8 p** tydlig. **R. 12** är antingen i eller **e**, en svag gropighet mittpå kan kanske vara spåren av en punkt. **14 e** är däremot klart stunget. Av **15 f** är nedre bst och hst tydliga, av övre bst synes endast början. Av **16 t** återstår endast hst:s nedre del. Mellan **18 n** och **20 u** är utrymmet så stort, att det är nödvändigt att här förutsätta tillvaron av en runa i slingans krök. Vid rengöring av ytan framkom också över- och nederdelarna av en **t**-runa, för åtm. vänstra bst finnes en bra skåra i ytan, och resterna av hst:s mellandel kunna gömmas i en ojämnhet, som går fram här. **20 u** är tydligt bevarat. **21 s** ligger i ett skrovligt parti men är övervägande säkert. Troligen når högra bst upp till övre slinglinjen. **22** sannolikt ett **t** med vänstra bst ansatt en bit från hst:s topp. **23** förefaller vara ett **s** av samma typ som **21**, men ytan är här ojäm och detaljerna osäkra. **24, i**, visar nu ej något spår av att ha haft en bst, trots att ytan är jämn. **25 m**, nästan helt utplånad, då det befinner sig på den del av stenytan, där trampningen slitit mest. **R. 26** visar nu lika litet som **r. 24** något spår av att bst funnits, trots att man i bägge fallen väntar sig **a**-runor. **27 k**, tämligen välbevarat. **R. 28**: här måste man kunna räkna med ett **s**, ehuru spåren av runan nu äro vanskliga att återfinna i den förstörda stenytan. **29 i**, svagt hugget. **30 n**, välbevarat. Ristningens samtliga ord äro åtskilda av punkter (punkten efter **27 k** dock tvivelaktig).

Plansch 109b. Ög 204. Viby kyrka. Foto Nordén 1946.
[Jansson skriver 1947: Retusch. Duger ej.]

⁴⁴ Wessén skriver i marginalen: Varför säga Bautils tid? Det hänför sig ju i verkligheten till 1600-t.

⁴⁵ Nordén skriver 2–3, men då tre runor anges avses runorna 2–4.

Ristningens bägge personnamn **isti** och **tustsi** (för väntat **tustsa**) torde vara att identifiera som fsv. *Asti* resp. *Tosti*. Då r. 1 i knappast synes ha haft bst och alltså icke varit huggen som ett regelrätt **a**, förtjänar erinras därom, att ristaren även på två andra ställen i inskriften (**mik** för **mak**, 'måg' och **tustsi** för ack. *Tosta*) till synes lämnat **a**-runan ofullbordad. Lind förtecknar *Ásti* såsom ett på Island mycket vanligt mansnamn (med *Ásta* som feminin motsvarighet), från Sverige är det känt på t.ex. runstenen Sö 26 Ytter-Stene (**asti**). *Tosti* är ett på runstenarna icke ovanligt namn, men då det förekommer på tre av Viby-stenarna, torde det avse samma person, se under Ög 209 och 210.

Ög 205. Viby kyrkogård.⁴⁶

Pl. 113.

Litteratur: Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 90; A. Nordén, *Skrivelse till Riksantikvarien* 3/3 1947, dnr 1352/47 (ATA).

Runstenen stod vid mitt besök sommaren 1946 rest i nordöstra hörnet av den äldre delen av kyrkogården — där Nordenskjöld år 1871 lät resa den, sedan han funnit den »vid kordörrens tröskel» — men hade sedan Brates undersökning sjunkit ytterligare ned i det mjuka underlaget. Dess höjd var nu 1,30 m., bredden vid basen 0,73 m., upptill 0,64 m.⁴⁷

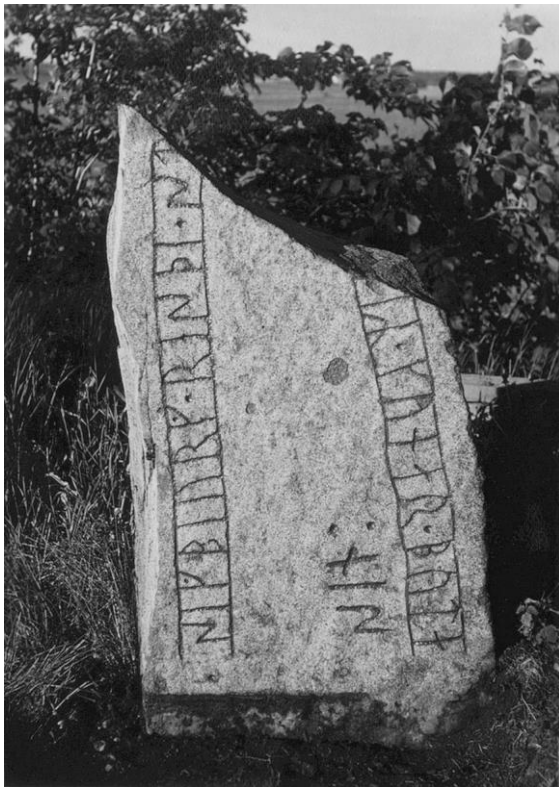
Inskriften är djupt huggen och överallt klar:⁴⁸

• sigbiurg respi • st...ir • kunar • buta sin :

5   10   15   20   25

»Sigb(j)org reste denna sten efter Gunnar, sin make.»

Namnet Sigborg är ovanligt⁴⁹ på fornsvenskt område. En svenska *Sigrbiorg d. Þorgnyrs lögmannz* omtalas dock i den isländska Flatöboken. Synbarligen är namnet identiskt med det **sihborh**, som förekommer på den uppländska runstenen U 595 Hargs skog (den östgötska förekomsten har förbisetts vid formuleringen av omdömet å s. 499 nederst i *Sveriges runinskrifter VII*).

Plansch 113a. Ög 205. Viby kyrkogård. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Efter bearbetning användbar.]

⁴⁶ Stenen passar samman med Ög 206, se Samnordisk runtextdatabas (2020).

⁴⁷ I marginalen står: Flyttas 1947?

⁴⁸ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers]. utgår.

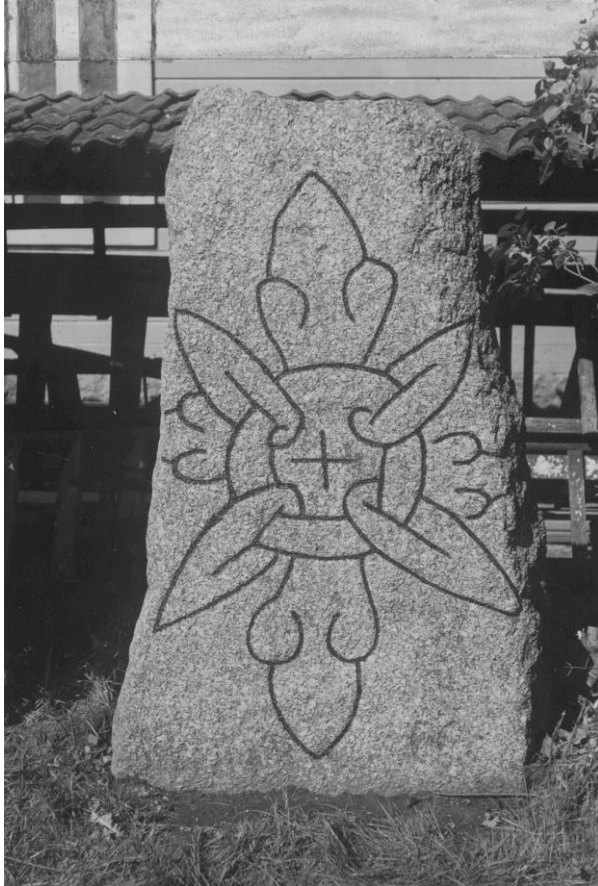
⁴⁹ Nordén skrev »ytterst ovanligt», Wessén har strukit »ytterst».

Ög 244. Viby kyrkogård.⁵⁰

Pl. 113.

Litteratur: A. Nordén, Skrivelse till Riksantikvarien 3/3 1947, dnr 1352/47 (ATA).

Stenen hittades år 1912 vid en omsättning av kyrkogårdsmurens västra sida, stående på kant, och år 1914 restes den på kyrkogården nära väständen av norra kyrkogårdsmuren, där den vid mitt besök sommaren 1946 stod mycket fult mot bakgrunden av ett stegskjul och näranog doldes av en syrénhäck.⁵¹

Stenens yta upptar blott ett rikt utbildat kors. Den har väl alltså hört samman med en annan sten, som upptagit själva minnesinskriften, såsom fallet är med t.ex. Ög 48.

Plansch 113b. Ög 244. Viby kyrkogård. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: »Duger om Nordéns retuscher tages bort.» Notera Nordéns tillägg högst upp på planschen.]

Ög 206. Viby Lilla Källgård, Viby sn.

Litteratur: Erik Brate, Östergötlands runinskrifter (i: Meddelanden från Östergötlands fornminnesförening 1907), s. 34.

Detta ungefär meterlånga fragment av en runsten med den bevarade texten ...**ten** • **ponsi** • **uft**... hade anträffats år 1904, då sten togs upp ur en åker på toppen av en kulle knappt 1/2 km nordost om Viby (Lilla) Källgårds mangårdsbyggnad, samt **lades** »på den lägre ändan av samma ås helt nära gården», där Brate såg stenen samt avbildade densamma. Jag ägnade vid mitt besök sommaren 1946 mycken tid åt att undersöka stensamlingarna på den ifrågavarande långa åsen ända bort till det stora gravfält, som avslutar densamma, utan att kunna anträffa runstensfragmentet. Jag förhandlade därvid med äldre bybor, som icke visade sig känna till runstenen, men den 29/7 **samma** år meddelade mig socknens lärarinna fr. Signe Karlsson, att hon av en gammal Vibybo fått uppgiften att »runstenen blivit lagd i en bro i den s.k. Vallgatan, Viby».⁵² Huruvida denna uppgift verkligen avser den här ifrågavarande stenen eller återgår på den av Nordenskjöld i hans reseberättelse 1870 återgivna folktraditionen, att »en runsten av en bonde i Bosgård från Källgårds ågor blivit flyttad och använd till en bro på 'åkevägen'»,⁵³ kan jag ej avgöra.

⁵⁰ Ristningen har i utgåvan lagts in efter Ög 205. I manuset är den införd efter Ög 206, men då den är funnen vid kyrkan bör den införas i anslutning till de övriga ristningarna från kyrkan.

⁵¹ I marginalen står »Flyttas 1947?».

⁵² I manuset står »Vallgatan i Viby», i utgåvan rättat efter uppgiften från Signe Karlsson vilket finns i Nordéns arkiv, Stiftsbiblioteket i Linköping.

⁵³ Citatet är hämtat ur Brates *Östergötlands runinskrifter*, ej ur Nordenskjölds reseberättelse, då Nordenskjöld har 'blifvit'.

Ög 207. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn.

Pl. 114, 116.

Litteratur: J. Bureus, hdskr i KB Fa 5, Fa 6; P. Embring, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1734), D 126-10:1; F. Wadman, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1773), D 126-25:3; F. Wadman, karta över Slåtkärret, Västerlösa sn, i Lantmäteristyrelsens arkiv (1786), D 136-3:3(L); F. Ekman, karta över Slåtkärret i Lantmäteristyrelsens arkiv (1795), D 126-2:1.

Äldre avbildningar: E. Sörling, Foto 1919 (ATA); T. Lindell, Foton 1940 (ATA), ett tryckt i Östergötlands vägbook (1944), s. 19.

Runstenen står alltså rest på sin ursprungliga plats, vid den dåtida huvudlandsvägen genom bygden. H. 1,75 m., br. vid basen 1,05, upptill 0,80, över nedre slinglinjen 0,75 m. Ämnet är röd granit.

Inskriften är på flera ställen skadad genom vittring:⁵⁴

hripulf : auk : kiri : ristu : stin : pensi : iftir : ufag · mupurbrupur : sin : buta i-ik-...⁵⁵

»Redulv⁵⁶ och Gere reste denna sten efter Ofeg, sin morbroder, en (idog?) bonde.»

Till läsningen: Såväl B 897 som Brate läsa **r**. 1 som ett kors och uppfatta det inledande personnamnet som **ripulf**. Häremot kan invändas, att inskriften i övrigt konsekvent använder kolon som sk, varför ett kryss här komme att stå isolerat, och vidare, att hela beräkningen av runornas ställning i slingan synes förutsätta att **r**-runan föregås av en annan runa. I stenytan finnes också en fördjupning på väntat avstånd från 2 **r**, som förefaller vara fullt lika tänkbar som en hst till en **h**-runa som de fåror, vilka tillhöra flera andra runor i inskriften. En bst som till en **n**-runa synes övertvåra denna fåra och utgör ena skänkeln i det, som B 897 och Brate uppfatta som ett kryss. Den andra kryss-armen har jag svårare att urskilja, men ytan är hårt vittrad här, jag räknar alltså med, att personnamnet skrivits **hripulf**,⁵⁷ jfr Rökstenens **hraiulfar**. 6 **l** förses av Brate på fotot med två parallella bst:r, men den ena är en naturlig fåra och bör givetvis ej imålas. 12 **i** är inlagd i en spricka genom grytet. 25 **e**: punkten kan möjligen vara **en** naturlig **fördjupning**. 36—37: Brates uttalande synes knappast berättigat. På högra

sidan av hst i **r**. 36 finns en djup skåra, genom vilken bst:s högra del kan ha passerat. **R**. 37 har en fin punkt, som möjligen är huggen. **R**. 38—55: läsningen vållar inga svårigheter, ehuru ytan ställvis är illa vittrad. Därefter följer ett svårt skadat parti, som på teckningen i *Bautil* lämnas helt blankt och som av Brate lästs och tolkats på ett föga nöjaktigt sätt. Snarast vill man förklara det så, att han icke tillräckligt rengjort ytan här. Runorna 56—59 äro nämligen, på **r**. 57 när, fullt tydligt huggna och kunna icke avge Brates **ku(pa)n**. Omedelbart efter 55 **a** (alltså utan kolon emellan, som hos Brate) följer en **i**-runa (så också hos Brate; ifyllningen å Brates bild motsvarar även i det följande icke hans utsago i texten). Därefter följer ett skrovligt parti utan spår av runlinjer, varpå kommer en tydligt huggen hst, till vilken synes kunna höra en skåra förlagd bst som till en **p**-runa. **R**. 58 är ett tydligt **i**, **r**. 59 ett **k**, vars bst till större delen ligger i en spricka. Efter denna runa synes liksom⁵⁸ övre delen av en hst och fragment av bst till en **a**-runa. Uteslutet

Plansch 116a. Ög 207. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Ret. Dålig bild]

⁵⁴ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers]. utgår.

⁵⁵ Nordén skriver »...», i utgåvan återgivet »-...», jämför Nordéns kommentarer.

⁵⁶ Nordén skriver »Ridulv», Wessén skriver ett frågetecken i marginalen. Här ändrat i enlighet med Wesséns nästa kommentar.

⁵⁷ Wessén skriver i marginalen: Vilket skulle motsvara ett nsv. Redulv.

⁵⁸ Wessén markerar orden »synes liksom». Jämför också den ovan angivna läsningen.

är ej, att spår ännu en runa kvarstå (hst:s nederdel).

För den händelse ristningens sista del varit **butaipikan**, vore man berättigad att häri se ett *bonda idigan*, med det i äldre **nusvenska** och i **danska** och **norska** dialekter förekommande adjektivet *idig*, motsvarande vårt *idog*.⁵⁹

Plansch 114a. Ög 209, Ög 208, Ög 207. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Foto Nordén 1946.

Plansch 114b. Ög 207, Ög 209, Ög 208. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Foto Nordén 1946.

⁵⁹ För den här strukna, och i mindre stilsort angivna, texten skriver Wessén i marginalen: »Alltför osäkert Bör utgå!».

Fig. 217. Ög 207, Ög 208. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Detalj ur Ekmansons karta över Slättkärret upprättad 1792–95, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

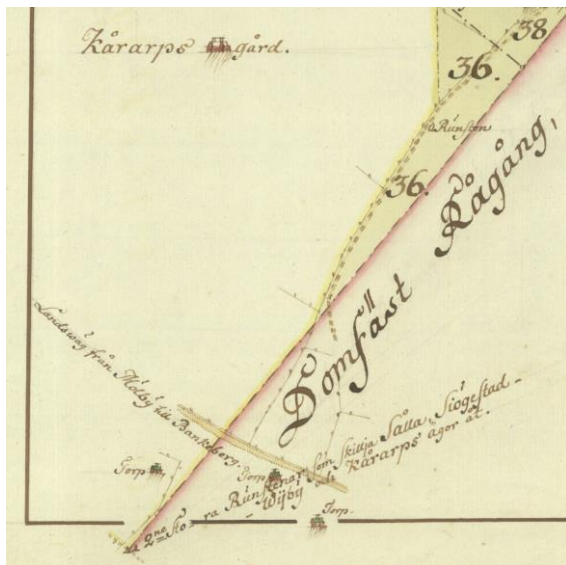
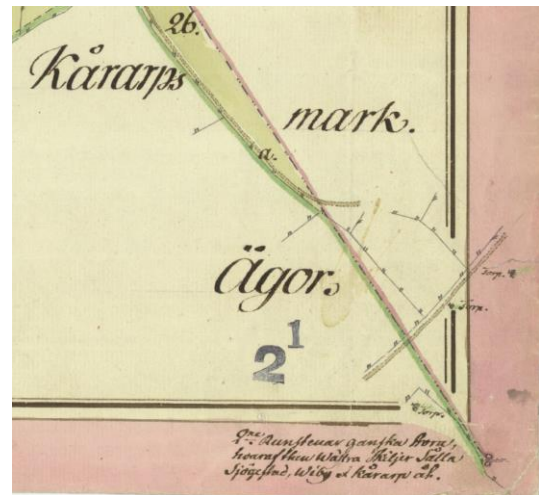

Fig. 218. Ög 207, Ög 208. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Detalj ur Wadmans karta över Slättkärret, Västerlösa sn, upprättad 1786, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

Fig. 219. Ög 209, Ög 208, Ög 207. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Foto E. Sörling 1918- (ATA).

Ög 208. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn.

Pl. 114, 116.

Litteratur: P. Embring, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1734), D 126-10:1; F. Wadman, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1786), D 136-3:3(L); Thord Lindell, Sjögestads socken, i Sveriges bebyggelse, landsbygden, Östergötlands län bd I, (1946), s. 448; A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien sept. 1946, dnr 4022/46 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 18/12 1946, dnr 5593/46 och 5623/46 (ATA).

Äldre avbildningar: E. Sörling, Foto 1919 (ATA); T. Lindell, Foton 1940 (ATA); G. Olson, Foto 1946, dnr 5623/46 (ATA).

Runstenen, som alltjämt står kvar på sin ursprungliga plats vid den gamla vägpassagen, där den avtecknades redan under 1600-talet, hade efter Brates tid blivit till en tredjedel av textens höjd dold i ett upplag av grus, avskräde och jord, ur vilken den framgrävdes vid mitt besök 1946. Dess nuv. mått äro: h. 1,64, br. nedtill 1,25 m., upptill 0,79 m.

Inskrift:⁶⁰

: uigi : risp : sten : þonsa : yftir : ufag : faþur : sin :

5 10 15 20 25 30

»Vige reste denna sten efter Ofeg, sin fader.»

Till läsningen: I r. 3 är punkten ytterst obetydlig, men då övriga runor äro stungna,⁶¹ torde väl även denna vara det. R. 14 läser B 896 som i, Brate endast efter analogi med Ög 206 som o. Jag har nöjt mig med att ifylla blott hst, som är tydlig, men då i stenens yta framträda två nedåtriktade ytterst svaga streck som till en o-runna — de låta iakttaga sig på fotot — räknar jag med, att runan verkligen är en o-runna. 16—17 har Brate ej sett utan supplerar dem efter Ög 206. Emellertid torde de nog vara säkra.

Plansch 116b. Ög 208. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Duger ej.]

⁶⁰ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers]. utgår.

⁶¹ Orden »övriga runor äro stungna» är markerade av Wessén.

Ög 209. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn.

Pl. 114, 117.

Äldre avbildningar: E. Sörling, Foto 1919 (ATA); T. Lindell, Foton 1940 (ATA).

Runstenen upptäcktes »ett par tre år» före 1870 på en kulle mitt emot Ög 207. Den var då itu-slagen. Den sammansattes och restes 1894 på fyndstället.

Inskrift:⁶²

: tusti : risti : sten : eftir • tuka • auku • rusta : nefa sina :

5 10 15 20 25 30 35 40

»Toste reste stenen efter Toke och Oruste, sina brorssöner (systersöner).»

Till läsningen: Punkterna över hst:a i 13 **e** och 15 **e** äro fullt lika utpräglade som punkten över hst i 34 **e**, det finns alltså ingen anledning att som Brate läsa **r**. 13 och 15 som i men **r**. 34 som **e**. Brate har punkt efter 26 **k**. Men dels låter någon punkt av samma storleksordning som de andra här ej iakttaga sig och dels är väl anledningen till den omotiverade punkten efter 27 **u** just den, att ristaren här råkat förvirra sig och placerat in sin punkt på fel ställe.

Det faller i ögonen, att namnet Toste förekommer även på två andra Viby-stenar, Ög 204 och Ög 210. Tydligt är det samme person, som i ena fallet reser en sten över sina bror- eller systersöner Toke och Oruste⁶³ (Ög 209), i andra fallet efter sin fader Gäsling (Ög 210), medan han i tredje fallet får en sten rest efter sig av sin frände (»måg») Åste (Ög 204).

Plansch 117a. Ög 209. Enebacken, Kårarps ägor, Viby sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Kraftigt retuscherad. Duger]

⁶² Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

⁶³ [Nordéns fotnot] »Som en kuriositet må antecknas, att i Viby socken lever en släkt Orest. Detta släktnamn har dock icke inspirerats av runstenens namn Oruste. Då farfadern till den nuv. generationen av släkten var knekt, är namnet ett knektnamn, tydligen hämtat ur den grekiska hjältesagan.» Wessén skriver i marginalen »Utgår? Det fanns också i Högby en soldat som hette Orest.»

Ög 210. Kårarp, Viby sn.

Pl. 115, 117.

Litteratur: P. Embring, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1734), D 126-10:1.

Runstenen, som var känd redan under 1600-talet, står rest i ett ståtligt gravfält av äldre prägel: rösegravar, domarring, resta stenar, en antydning om konservatismen hos den bondeätt, som jordfäst sina döda här. Stenen står rest med framsidan parallell med en gammal vägbana, som närmast stenen är särskilt utpräglad, delvis som en liten ravin. Den låter följa sig snett upp för åsen i sydsydöstlig riktning, tills den avbrytes av ett större grustag. Tydligt har den en gång löpt ut i den stora vägen till Linköping. På andra sidan runstenen åter försvinna spåren av vägen i den plana hagmarken.

Under 1930-talet hade en bygdebo tagit sig före att måla upp stenens ornament och runor och därvid använt ett högblått cykellack, som flutit ut och i högsta grad vanställt det vackra minnesmärket. Vid min undersökning sommaren 1946 visade det sig omöjligt att helt avlägsna denna lackfärg, men vad som fanns kvar, stör lyckligtvis icke den fotografiska bilden av inskriften.

Inskrift:

: tusti : respi : stn : pesi : eftir : keslik : fapür : sin :
           5   10   15   20   25   30   35

»Toste reste denna sten efter Gäsling, sin fader.»

Till läsningen: De lågt placerade bst:a på 12 t torde vara fullt säkra. Vad som kunde se ut som en t-bst på 26 l är en naturlig ojämnhet i ytan.

Om namnet Toste se ovan under Ög 209. Tostes fader ligger väl här i något av bygravfältets gravminnesmärken, och därför reser sonen — som synes ha varit en pietetsfull man — runstenen på själva gravfältet. Om antagandet ovan under Ög 209 är riktigt, synes däremot hans egen sten ha blivit rest på socknens kyrkogård.⁶⁴

Plansch 117b. Ög 210. Kårarp, Viby sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Kraftigt retuscherad. Duger]

⁶⁴ Wessén anger ett frågetecken i marginalen och skriver: Är det någon visshet för att stenen *ursprungligen* har stått vid kyrkan?

Plansch 115a. Ög 210. Kårarp, Viby sn. Foto Nordén 1946. [Retuscherad]

Fig. 220. Ög 210. Kårarp, Viby sn. Detalj ur Embrings karta över Kårarp upprättad 1734, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

Fig. 221. Ög 211. Mörby, Viby sn. Foto B. Cnattingius 1929, dnr 4123/29 (ATA).

Ög 211. Mörby, Viby sn.

Pl. 115, 118.

Litteratur: Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 97 (med foto).

Runstenen, vars ursprungliga plats varit i åttingshagen väster om byn strax invid stora landsvägen Viby–Skänninge, står numera efter skiftande öden rest något hundratal m. ONO Mörby Skattegård i en öppen betesäng 6 m. från kanten av den lilla bäck, som begränsar ängen och 16 m. från den andra bäck, vari den förra utmynnar. Stenen, som är av rödaktig granit och tresidig, har fått sin bredd felaktigt angiven av Brate, den mäter blott 0,64–0,70 m. Ett mörkare inslag i grytet finnes på vänstra och högra sidorna. Stenen står i ytterkanten av stensockeln till den nu rivna stuga, som vars tröskelsten den inlades omkr. år 1800. Det jordblandade röset vid runstenen är alltså ingen forngrav.

Inskrift:⁶⁵

• fulugi : raisþi : stin : þensi : eftir : sagsa : faþur : sin :
           5   10   15   20   25   30   35

»Fullhüge reste denna sten efter Saxe, sin fader.»

Till läsningen: Den besynnerliga ornamentik, som Brate velat finna på stenens mittparti, är enligt min mening obefintlig. Jag har undersökt stenen (1946) dels i kvällsljus, dels i morgonljus, som strök fram över ytan och avslöjade minsta hugning, men ändå ej kunnat återfinna dessa linjer. Vänstra slingan har ej heller den avslutning nedtill, som Brate ger den. Men i övrigt är Brates avläsning uttömmande så när som på den detaljen, att 15 i knappast kan sägas ha någon fördjupning i hst, som kunde förvandla runan till en oomtvistlig e-runa.

Plansch 115b. Ög 211. Mörby, Viby sn. Foto Nordén 1946.

Plansch 118a. Ög 211. Mörby, Viby sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: »Re-tuscherad». Vid planschen står 118b, men i enlighet med skissen för plansch 118 ska det vara 118a.]

⁶⁵ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgår.

Ög 212. Ålbäcken, Viby sn.

Litteratur: B. Cnattingius, Drag ur vägarnas historia i Östergötland, i: Östergötlands vägbook (1944), s. 14.

Ög 213. Västerlösa kyrka.

Pl. 108.

Litteratur: ⁶⁶ Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 91; O. von Friesen, Runorna (Nordisk kultur VI) (1933), s. 186 f (med avbildning av stenen).

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

Kalkstenshällen anträffades i mars 1729 vid öppnandet av en grav på kyrkogården, och den låg enligt vad Broocman meddelar år 1760 »fast litet under jorden». Såväl detta läge strax under markytan som frånvaron av alla andra gravvårdsdelar tyder på, att hällen legat direkt på marken ovanför en grav, såsom de bägge i orört läge anträffade kalkstenshällarna på S:t Martins kyrkogård i Skenninge (Ög 273, 274). Sannolikt befann sig även Västerlösa hällen, då den hittades 1729, på sin ursprungliga plats och kanske i helt orört skick, då den grunda jordtäckningen kan vara åstadkommen av maskar,⁶⁷ lövfällning o.d. Hällens avsmalning mot nederänden (0,65 resp. 0,58 m.) är icke heller så stark som på de typiska lockhällarna till Eskilstunakistorna.

Den vackra hällen förvarades vid mitt besök 1946 i kyrkans vapenhus, men dess övre del var svårt överdragen med tjära, och även den av Brate begagnade svarta färgen vid ifyllningen 1910 hade runnit ut och vanställt stenen, särskilt i dess övre ände, som var nästan alltigenom svart. Det har icke lyckats mig att på ett tillfredsställande sätt avlägsna dessa vanprydnader, som besvära den fotografiska avbildningens övre parti. Färgstoffet och tjäran ha bitit sig in i den luckra kalkstensytan, som icke tål alltför

kraftig bearbetning av vare sig mekanisk eller kemisk art.

Till Brates beskrivning av hällen och dess inskrift är intet att tillägga. Hans kritik av Nordenskjöld är omotsäglich.

Inskrift:⁶⁸

: stein|auk : leṭ : leḱia : stein : þena : ufir : --uī
                   5   10   15   20   25   30
 : -un : sin : kuþ : hiabi : siol : hans : auk : kus :
       35   40   45   50   55   60
 moþir :
       65

»Stenlög lät lägga denna sten över (Alver?), sin son. Gud hjälpe hans själ och Guds moder!»

Plansch 108b. Ög 213. Västerlösa kyrka. Foto Nordén 1946. [Vid planschen står »Frilägges!» Jansson skriver 1947: Kraftigt retuscherad]

⁶⁶ Wessén skriver i marginalen: Finns intet att tillägga? Janses Medeltidsminnen?

⁶⁷ Det i utgåvan genomstrukna ordet har av Wessén satts inom parentes och därutöver har ett frågetecken skrivits i marginalen.

⁶⁸ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers.], utgår.

Ög 214. Egeby knekttorp, Västerlösa sn.

Pl. 118.

Litteratur: Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 94; B. Cnattingius, Drag ur vägarnas historia i Östergötland, i: Östergötlands vägbok (1944), s. 14, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{15/12} 1947, dnr 5569/47 (ATA); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien sept. 1946, dnr 4022/46 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet ^{18/12} 1946, dnr 5593/46 och 5622/46 (ATA); H. Hjalmarsson, Västerlösa socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län II (1947), s. 840.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foton (ATA); G. Olson, Foto dnr 5622/46 (ATA).

Runstenen, som nu står vid landsvägskanten i det forna knekttorpets trädgårdshäck, har ursprungligen stått i »Westerlösa äng» (Peringskiöld), anges senare befinna sig på »Linds ägor» (Liljegren) och slutligen ha rests vid Egeby knekttorp, numera Egebylund, detta enligt den av Brate anförda utredningen. Vid min undersökning sommaren 1946 bekräftade en gammal man, hr Abrahamsson, som varit närvarande, då stenen restes vid knekttorpet på 1880-talet, att den förut hade stått »på Linds ägor ett par hundra meter längre bort», men han visste detta endast genom hörsägner, tydligen desamma som P. A. Säve antecknade 1861. Knekttorpet är emellertid uttaget ur den s.k. Västerlösa äng, som utbreder sig på ett betydande område norr om landsvägen, och det kan måhända vara befogat att ifrågasätta, om icke uppgifterna »Westerlösa äng» och »Linds ägor» avse samma sak. Grängsgången mellan Linds och Egeby ägor markeras av en bäck, och då nu stenen omtalar den man, som gjort en bro, blir det frestande att med Brate anta, att stenen från början stått rest vid denna bro ena ände. Då jag vid min undersökning måste lyfta stenen, som sjunkit ned i den lösa dikeskanten och var nära att falla, märkte jag, att blocket är ganska tungt, då rotänden är stor. Det må vara tillåtet att betvivla, att bönder utan tvingande skäl släpa iväg med ett så tungt stenblock till olika uppställningsplatser i bygden. För egen del räknar jag helst med, att runstenen från början uppställts nära intill en landsvägsbro mellan Linds marker och Västerlösa äng.

Inskrift (kompletterad efter B 901):⁶⁹

ulf · risti · stin · [þesi · ifti]R : ufak · faþur · sin · auk · bru þisi · karþi ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45

»Ulv reste denna sten efter Ofeg, sin fader, och gjorde denna bro.»

Till läsningen: Inskrift och ornament äro i allmänhet dåligt bevarade. I 4 r överdriver dock Brate svårigheten att återfinna bst. Den fördjupning efter 25 k, Brate talar om, är otvetydigt naturlig. Brate synes mig överdriva oläsligheten hos partiet med faþur, men det stora avståndet mellan fa och þur är alltjämt oförklarad. Ornamentet, som avslutar slingan nedtill, är ställvis mycket svårt att urskilja men torde vara i stort sett riktigare återgivet hos Brate än i B 901.

Plansch 118b. Ög 214. Egeby knekttorp, Västerlösa sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Duger]

⁶⁹ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers.], utgår.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.